

СТАНОВИЩЕ

за дисертацията на тема

ТЕОРИЯ НА ПОЗНАНИЕТО В БЪЛГАРСКАТА ФИЛОСОФИЯ ПРЕЗ ХХ ВЕК

за присъждане на научно-образователна степен „доктор”

на **Мадлен Григориева Ангелова-Елчинова**,

докторант към катедра „История на философията”

Философски факултет, СУ „Св. Климент Охридски”

1. Общо представяне на процедурата и докторанта

Дисертацията, материалите към нея (автореферат, списък публикации с приложени адреси за достъп, CV) и предварителните процедури отговарят на изискванията на Закона за развитие на академичния състав на Република България, на Правилника за приложението му и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски”. Мадлен Ангелова-Елчинова е участвала в редовни и допълнителни обучения на докторанти, положила с отличие задължителните изпити, преизпълнила е индивидуалния си план, представила е дисертацията си преди срока за отчисляване и е преминала през вътрешната защита на редовно заседание на катедра „История на философията“; в законовия срок са решени на Факултетния съвет на Философски факултет за избор на жури и провеждане на защита.

Дисертацията продължава научните интереси на Мадлен Ангелова от студентските години, както и на обучението ѝ в магистърски и докторантски програми на СУ „Св. Климент Охридски“, неизменно завършващи с най-високи резултати. Интересът ѝ към историята на българската философска култура и политика личи в защитената с отличие магистърска теза *Понятието за вожда в българската философия преди 1944 г.* В тази посока са ранните публикации за творчеството на П. Славейков и влиянието на Ницше. Към това следва да се добавят интересите ѝ в теория на познанието и логиката, развиващи се с нарастваща задълбоченост и участие в различни научно-образователни проекти, национални и международни форуми. Техен резултат са редица публикации, пряко свързани с темата на дисертацията: *Някои проблеми в теорията на двата типа истина на Спиридон Казанджиев* (Годишник на докторантите, 2017, София, УИ „Св. Климент Охридски“), *Съвременни проблеми около понятието a priori – случаят Уилямсън* (Докторантски сборник 2017, София, УИ „Св. Климент Охридски“); *Възможно ли е познание без език? Приписване на предикати на базата на неезиково*

поведение (в Език и познание, съст. А. Карагеоргиева и др., 2018, София, УИ „Св. Климент Охридски“). За печат са приети още три статии, две от които на английски език; те също са свързани с тематиката на дисертацията. Забележителна е активността на Мадлен Ангелова-Елчинова в различни научни форуми у нас и в чужбина, на които е изнасяла доклади и научни съобщения. В това отношение далеч са надхвърлени минималните изисквания на Закона за развитие на академичния състав.

Това дава най-обща представа за изследователските качества на Мадлен Ангелова, които личат и в дисертацията. Те намират отражение в практико-преподавателската ѝ работа като хоноруван асистент по *История на философската култура в България* в спец. Философия. Несъмнено за това помага нейната ангажираност като учител по философия в средното училище - опит, който личи и в дисертацията с множество сполучливи примери при обясняване на сложни логически фигури. Зад всичко това стоят лични качества: амбициозност при поставянето и осъществяването на цели, стриктност в работата по изпълнението им, способност за концентрация и същевременно разширяване на тематичните интереси и езикова подготовка, която Мадлен Ангелова непрекъснато задълбочава.

2. Структура и основни моменти в дисертацията

Дисертацията *Теория на познанието в българската философия на XX век* се състои от 223 страници + 11 страници библиография на български и английски, приложение с превод на основни понятия и съкращения. Библиографската справка точно представя ползваните съчинения в 202 позовавания и пояснения под линия. Някои от пояснителните бележки имат самостоятелно значение и биха могли да се развият като отделни теми в приносни статии – напр. бележките на стр. 25 за интерпретацията за аналитичност и концептуалните истини; на 79 за „негативния клон“ на експерименталната философия; на 128 за извода към най-доброто обяснение и екстерналистката теория; на 161 за представите за морално поведение на рационалните същество и др.

Всички части на работата са поднесени със завидна методическа прегледност и яснота на тезите. За това допринасят ползваните съкращения и логическия апарат, който - дори и затрудняващ обичайното четене на философска книжнина – се вписва с основната тема, съдържание и метод на изследването.

В увода, във всяка от трите глави и заключението са дадени основни тези, които са развити убедително и ясно. Мадлен Ангелова се води от доста рядко използван похват

във философските изследвания, който обаче е очевиден за прагматично-трезвия научен ангажимент: „да се чете миналото през очите на настоящето“ (стр. 222), т.е. да се изхожда от съвременното състояние на постановката и решаването на проблема, като от тази позиция да се разбира и реконструира или конструира историята му. (Това може да се изрази и в прогресистко-афористичната теза на Фр. Енгелс за разбирането на анатомията на маймуната откъм тази на човека.) Понякога обаче се стига до особена априористка надисторичност, доколкото времевите определения не играят особена роля и при всичките надежди в „все по-голяма натурализация на философията“ (пак там), се запазва убеждението за съвременни, но и някак надвремени решения дори тогава, когато осъзнато се отрича „математическия платонизъм“ (вж. бел. 40). За Мадлен Ангелова-Елчинова това е съзнателно избран подход, който дава и оригиналността на работата, която не е историко-философска в и друг традиционен смисъл. Тя не е и в тясната тема „българска философия“, макар да дава едно от най-добрите свидетелства за постиженията, илюзиите и идеологиите, които набраздяват философията у нас поне от Петър Берон насам в сравнение със съвременното състояние на изследваните проблеми в епистемологията. Тези проблеми са представени с нарастваща яснота във всяка глава: разглеждане на класическата концепция за *a priori*; нейното осъвременяване и заместване с разноликостта на интуитивизма, чиито стремежи към интернализъм биват опровергавани; представяне на екстерналисткия фундационализъм и изводите към най-добро обяснение или мисловно равновесие чрез кохерентност на всички убеждения; отхвърлянето на интернализма по отношение на менталните състояния. Навсякъде е спазен методологическият регулатив да се преценяват позиции на български философи през призмата на основни проблеми и техни решения в съвременната философия. От особен интерес са сравненията в тезите на Д. Михалчев, Т. Павлов, С. Казанджиев, Я. Янев, П. Бъчваров, Д. Спасов, А. Гаврилов, Ст. Василев с класически и съвременни постановки на въпроса за познанието предимно в логически план, зад който прозира търсения екстернализъм и преодоляването на лингвистично-аналитичните постановки на въпроса

Тезата е обоснована в цялата работа, но най-ярко изпъква в четвърта глава и особено в частта за отказа от перфектен говорител, функциите в езиковата и концептуална употреба и менталното съдържание.

3. Актуалност на темата и приноси

Приносният характер на работата е несъмнен както с избора на основен проблем, така и с неговото разработване на няколко равнища: научно-методологическо, сравнително историко-философско и предметно-приложно. С разглеждането на теорията на познанието през логическото, но и историческото развитие на постановката, разноликостта, решенията и проблемите на априоризма, интуитивизма, интернализма и екстернализма Мадлен Ангелова-Елчинова успява да представи основните проблеми и лица в българската философия, които, дори и без да използват подобна терминология, биват разбирани по-добре, отколкото ако се подхожда „вманиачено иманентно“. Работата е особено актуална, доколкото представя за пръв път у нас схващания на съвременни автори и дебати, като същевременно открива възможност за по-добро и неидеологизирано гледище към споровете около общата теория и логика на познанието в българската философия почти през целия XX век. Това не е само „техника на анализ на българската епистемология в рамките на актуални дебати“, както Мадлен Ангелова-Елчинова определя един от приносите си, а и стимул за по-нататъшни изследвания с доста по-широк хоризонт. Впрочем авторката има подобна съзнателна цел и ми се струва, че подготовката за осъществяването ѝ в тази работа е сред най-сериозните постижения.

В тази връзка са твърде интересни за по-нататъшна работа насоките, които се дават при преплитането на логико-епистемологичните с приложно-екстерналистките тенденции в изследванията, преодоляващи класическите философски разделения.

Приносните моменти са посочени достатъчно ясно в автореферата, който дава пълна представа за съдържанието и тезите в работата.

4. Основни критични бележки

Като ръководител на докторантурата нямам особено право на критични бележки, както и нямам особени заслуги в постиженията на Мадлен Ангелова-Елчинова. Затова не държах да се използва твърде полезното според мен понятие „хипертеза“, което в интерпретацията му както от Вили Хелпах, така и от мен в поредица работи дава възможност за теоретико-познавателно, психологическо, логическо и методологическо представяне на множеството проблеми около априоризма и интернализма, вкл. с несъмнената алюзия към тъй любимите в науките „хипотези“. Известна слабост на работата е пропускането на по-широкия исторически, идеологически и научен контекст, който със сигурност влияе върху философските схващания; ако не друго, това

би могло да бъде изрично отказано или поне споменато като фоново условие за постановката и решението на голяма част от въпросите.

5. Заключение:

Дисертационният труд *Теория на познанието в българската философия през XX век* е самостоятелно, дългогодишно провеждано научно изследване, подкрепено с предостатъчен брой научни прояви и публикации с несъмнен приносен характер.

Затова предлагам на научното жури да **присъди образователната и научна степен „доктор” на Мадлен Ангелова-Елчинова**

проф. д-р Димитър Денков